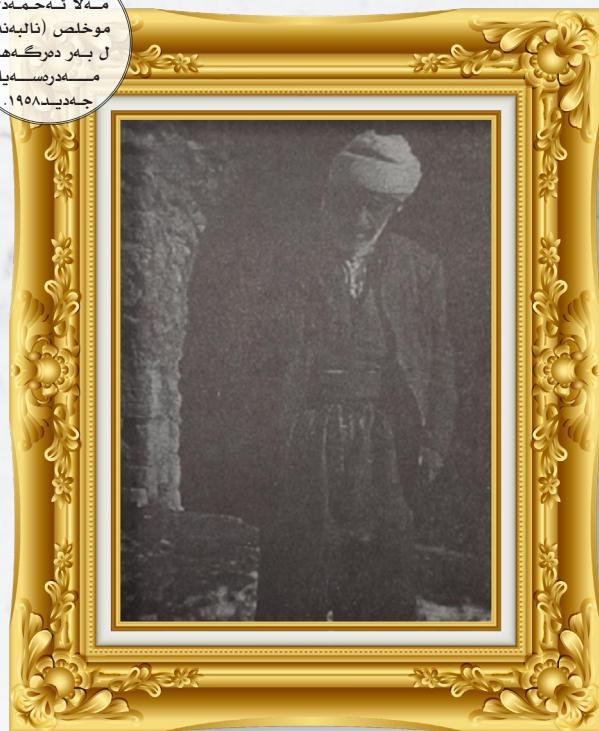
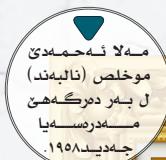

مەدرەسەپا سەيىدخان (جەديدە) زانى و دەستنەپىس و شاگردىن ئەۋىزى

انقىسىن : ھېرىش كەمال رېكانى

د دەستنەپىسەكى سالا (١٦٩٩-١٦٨٧) ئ زايىنيدا د ناقى ئەھۋى ب (مدرسە الجديديه السلطانيه) هاتىيە، ئەھ دەستنەپىسە ل (دار المخطوطات العراقية) ل ژىئر ژمارە (٢٠٨١٨) هاتىيە پاراستن^(٤).

**، دناف ميرگەھا بهەديناندا ھژمارەكى
ميران گرنگىيەكى باش ب زانىن و جەھىن
زانىنى و رەۋشەنبىرى دايىھ.**

دناف ميرگەھا بهەديناندا ھژمارەكى ميران گرنگىيەكى باش ب زانىن و جەھىن زانىنى و رەۋشەنبىرى دايىھ ، ئەمو زى ب ئافاكىرنا مەدرەسەيان و پويتەدان ب زانى و سەيىدایيەن ئەقان مەدرەسەيان ، لەورا زى ئەمەدرەسە بنافى ئەھوان هاتىيە ناقىكىن و بەرنىاس بوبىئە، ژەھوان ژى مەدرەسەيا (سەيىدخان)، ل ئەفېرى ئەمەدرەسە پىزىانىن ئەھۋى سەرمبات ئەقان مەدرەسەين و زانى و شاگر و دەستنەپىسەن ئەھۋى دەپەن دياركىن.

ئافاكىرنا مەدرەسەپا سەيىدخان :

ئەھ مەدرەسەيە دەپەفيتە ل سەھر شويرە باڭورى يا كەلا ئامىيەتىن ، پوپەرى ئەھۋى (٤٥ × ٣٠) مەترە و دەپەفيتە ب پەخ قەسرا (حاج مەممۇد ئاغا كتانى پىمامەن حاج عەبدۇلھەزىز ئاغا)^(١) ئەھ مەدرەسەيە ل سالا (١٦١٥-١٦٤١) ئ زايىنى ژلائىن ميرى ميرگەھا بهەدينان سەيىد خانىيە هاتىيە ئافاكىن، لەورا ھەر ب ناقى ئەھۋى هاتىيە ناقىكىن^(٢)، ل سالا (١٦٥٦) ئ زايىنى ل دەمن گەرۆكشانى عوسمانى ئەولىيَا چەلەبى (١٦١١-١٦٨٢) ز سەرەداندا بهەدينان كىرى دېپەرتۈوكا خۆ (سياحتنامە) دا بەحسىن ئەقىن مەدرەسەين زى كرييە و گۇتىيە: دېلىزنى (مەدرەسەيا جەدىدا نوى)، ھىشتا يى نوييە و وەققىن ئەھۋى دئافانە، ب پەخە كەفرەك بلند ھەيە و دىندا گەلەيىكىن كۈرۈر، دەمن بېقىن ئىكىن بىكۈزۈن (سېدارە بىدەن) د ئەھۋى كەفرىدا دەھافىنە خارى!^(٣) ، ز ۋەگىپانى چەلەبى دىاردېيت كەھەن دەپەن سەھدى (١٧) ئ زايىنى ناقىكىرنا مەدرەسەين ب (مەدرەسەيا جەدىد) زى بەرنىاس بوبىئە ، ھەروەسا

دیسا دسانامه‌یا نهزاوتا مهعاريفن یا سالا (۱۳۱۷) مش-
 (۱۸۹۹) ئ زاينيدا ئاماژه پيّداي كو (سەيدخان بەگ) ئاقاکهري
 ئەقى مەدرەسييە و سەيدايى ئەمۇي (ئەسەعەد موفتى) يە^(۵)
 د پەرتۈوكخانەيى ئەمۇيدا نىزىكى هزار پەرتۈوكان ھېبۈون،
 بەلنى ل سالا (۱۹۲۰) ئ ژلابىن فەلەپىن تىاريانقە هاتبوو سۆتن
 و ب تىن (۳۵) پەرتۈوك ژ ویرانىيەن ھاتبوونە پاراستن!^(۶).

میر سەيدخان کى بۇ؟

ناقى ئەمۇي (سەيدخان) سیدى خان كۆرى قوباد
 بەگىن ئىكىن كۆرى سولتان حسین وەلى) يە، مىۋۇونقىسىن
 كورد شەرەفخان بەدلىسى د (شەرەفnamە) يىدا دياركىرييە كو
 (سەيدخان) ل ناڭھەراستا ئانكۇ (۱۵ زىلھىجىچە ۹۹۳ مش)^(۷)
 كو دېيىتە بەرامبەر (كانۇونا ئىكىن ۱۵۸۵) زاينى ھاتىيە و
 حۆكمىن ميرگەھىن وەركىرييە و دياركىرييە ئەقە يازىدە سالە
 حاكمىن سەرىيەخۆيىن ئامىدىيىيە^(۸)، ئانكۇ ھەر ژ سالا (۹۹۳ -
 ۱۰۰۵ مش) (۱۵۹۷-۱۵۸۵) ز كو سالا (۱۰۰۵ مش سالا نىسيينا
 شەرەفnamەيىيە)، د بەلگەنامەيەكى عوسمانىدا ھاتىيە كو
 ل سالا ۱۵۸۴ زاينى زاخۇ سەنجهق بۇو ل ژىر حۆكمى میر
 (سیدى خان بەگ)^(۹)، ل (۲۷) ئ رەبىعىتلەمۇل ۱۰۳۹ مش - ۱۴ ئ
 چىريا دووپىن (۱۶۲۹) زەعامەت ل سەنجهقا (موسىل) ھەبۇو كو
 دبۇونە (۲۰۰۰ ئاقچە)^(۱۰).

ز ھەزىيە بىزىن پشتى زانايىن مەزن مەلا يەھىايىن
 مزوورى ل نىشا ئىكىن ژ سەمدەن نۆزىدى دەرس ل ئەقى مەدرەسەيىن
 دايىن، پشتى ھنگى ئەق مەدرەسە بنافىن مەدرەسەيى مەلا
 يەھىايىن مزوورى ھاتىيە ناسىن، ئانكۇ ئەق مەدرەسە ب
 بۇورىنان سالان ب سى ناڭان بەرنىاس بوبىيە، سەيدخان كو
 ئاقاکهري ئەمۇي، جەدىدە ژى ژىمەر كو ھاتبوو نۇۋەنلىكىن،
 مەلا يەھىايىن مزوورى كو ئىك ژ ناڭدارتىرىن سەيدايتىن ئەمۇي
 يىن سەھدى نۆزىدى بۇو، ھەزى گۇتنىيە ئەق مەدرەسەيە ھەتا
 سالىن پېنجيان ژ سەدسالىيا بىستى يا بەردەقام بۇو.

ھەرودسا ل سەھرەدىنى میر سەيدخان بەگ (۱۵۸۵-۱۶۲۰)
 ز تەكىيائىك ل بىرىفكان بۇ زانايىن ناقدار شىيخ شەمسەددىن قوتب
 (ئەخلاتى) بىرىفكانى (۱۵۸۸-۱۶۷۴) ھاتىيە ئاقاکرەن^(۱۱).

ژ زانا و شاگرد و دەستنەقىسىن ئەۋۇ ؟ :

ھەزىارەك زانايىن بەركەفتى ل ئەقى مەدرەسى دەرس
 گۇتنىيە و ھەزىارەك فەقه و شاگردد ل بەر دەستىن ئەوان
 پىيگەھەشتىنە و چەندەك ژ ئەوان دەستتەقىسى ژى ل دویش خۇدا
 ھىلائىنە، دى ئاماژەيىن دەينە ئەوان زانا و شاگرددەيان يىن دەلگەنامە
 و دەستتەقىسى و ژىيەرەن رەسمەندا ھاتىنە بەحس كرن :

٩٩ پشتى زانايىڭ مەزن مەلا يەھىايىڭ مزوورى
 ل نىشا ئىكىن ژ سەدە نۆزىدى دەرس ل
 ئەق مەدرەسى ئەن دايىن، پشتى ھنگى
 ئەق مەدرەسە بنافىن ئەق مەدرەسەيى مەلا
 يەھىايىڭ مزوورى ھاتىيە ناسىن. ،

سالانامە معاريف			
مەدرەتكىن خىلى	مەدرەتكىن ئاسى	قضا	تووا
بىخى داتىال	بىخى داتىال	موصل	موصل
باب الجلید	جىوجەختى	»	»
باب الباشى	حاجبات	»	»
باب الپى	محضر باشى	»	»
حوش اخان	جامع اخوتون	»	»
نفس عمادىدە	قۇچەن	عمادىدە	»
مەدرەسە جىدە	مەدرەسە جىدە	»	»
أىزىز	أىزىز	»	»

مەدرەسە	مەدرەتكىن بايىسى	طبى	عدد
حاجى سلان افندي	عەبدىباشا	۹	
رضوايى محمد	اھالى طرفندن	۷	»
رضوايى عبدالباقي چاپى	محضر باشى	۱۰	
فيشى زادە عمدادندي	صرىغ خاتون	۳	
مەدارجىن	حىمن ولى	۴	»
مەنلىسىمەد	سەيدخان بەك	۱۲	»
مىسلىخان	شەيخ محمد افندي	۸	»

ملا عبادولا شیخ ئیلیاس کەلکوری :

سەر دونيایى، هەروهكى د دەستنقيسا شەھەرنامە يى شىخولئىسلام عەلى هەكارى دا ئەوا ل سالا ۱۲۱۳ مەش ۱۷۹۸ ئى زايىنى هاتىيە نەسخ كرن^(۱۳)، دياركىرييە كول سەر گۇتنىن مەلا ئەحمد سەيدايىن مەدرەسى يى جىدىدە هاتىيە فەڭوهاستن و پشتراستكىن، ل نىشا دووپىن ژ سەدى (۱۲ مەش - ۱۸ از) ل سەردەمنى مىرى بەھەدىنان ئىسماعىل پاشايىن ئىككىن (۱۷۹۸-۱۷۶۸) ئى زايىنى كول سالا (۱۱۹۷ مەش - ۱۷۸۲) ئى زايىنى ب فەرمانا مىرى ناقبرى (ل ئامىدىيەن هاتىوو سېدارەدان، مىئۆونقىسى موسىلى) ياسىن ئەفەندى خىرۇللاه ئەلعومەرى (۱۸۲۰-۱۷۴۴) زايىنى كو ئىك ژ هەقدەمنى مەلا ئەحمد بوبويه پوياندا سېدارەدان ئەوى دېمرتۇوكا خۆ (الدرالماڭنۇن...) دا ل گەل پوياندىن سالا (۱۱۹۸ مەش) توماركىرييە و دېرىتىت: ئىسماعىل پاشايىن والى ئانكى مىرى ئامىدىيەن زانايى ھېزىش مەلا ئەحمد زېيارى و شاگىرى ئەمىي مەلا شوعەبب دەستە سەرەتكۈرىنە و ھەلۋىستىنە (سېدارەدaiيە) و سەن رۆزان ھىلەنە و مەسا و پاشى ھينايىنە خوار و قەشارتىنە و ئەگەرى ئەقىن چەندى ئى كو مەلا ئەحمد كورد ھاندىيەنە پشتەرېتۇونى ل سەر ئىسماعىل پاشايى بىكەن، لەورا هاتىيە بىنچاڭكىن (چاڭدىرى ل سەر هاتىيە كرن) و بەرەف مۇوسل رەقىيە و چەند رۆزان مايە ل وىرى ئەتا كول چىا هاتىيە دەستە سەرەتكۈن و ھينايى ئامىدىيەن و ھەلۋىستى (سېدارەدaiيە)^(۱۴).

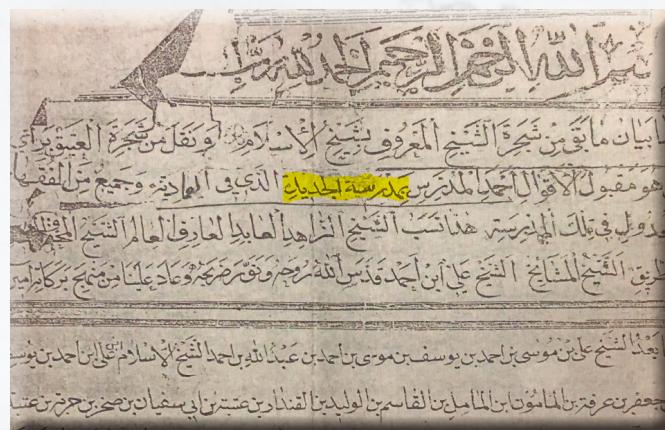
ناقى ئەموى (عەبدوللاھ كۆپى شیخ ئیلیاس كۆپى شیخ بىيگى) يە، هەروهكى ل سەر دەستنقيسە كا ئەموى هاتىيە كو (كەلکورى) وەك جەن وارگەھەن ئەموىيە و ب بنيات (نېرەدى) يە، ل نىشا دووپىز سەدى (۱۷) ئى زايىنى ئىك ژ سەيدايىن مەدرەسى يى سەيدىخان (جەدىدە) بۇو، هەروهكى د دەستنقيسە كا ئەموى يى مىئۆوپى ئەموى (رەجبەبا ۱۰۷۵ مەش . كانوونا دووپى (۱۶۶۵) ئى زايىدا ھاتى: (قد فرغ من تسوييد هذه الحاشية الظريف المسمية بعداللطيف عبدالله بن الشيخ الياس بن الشيخ محمودليلة الخميس في (المدرسة الجديدة السيدخانية) تغمدهم الله بغفرانه واسكنهم فراديس جنانه آمين في شهر رجب سنة الف وخمسة وسبعين من الهجرة النبوية صلى الله عليه و على آله و سلم)^(۱۵).

ملا ئەحمدى زېبارى (شىنى) :

ناقى ئەموى (ملا ئەحمد كۆپى زېبارى كۆپى زېبارى) يە، خەلکى گۈندى (شىنى) بىن يە ل دەڤەرا زېبار (نەھلىن) سەر ب ئاكىرىقە هاتىيە سەر دونيائىن، چ ژىيدەرىن بەرەدەست ئاماڻە ب سالا ژ دايىكبوونا ئەموى نەدائىن، بەلن ل دويف سالا مىن ئەموى (سېدارەدان ئەموى) ئەم داشىين سەردەمنى ژيانا ئەموى دەستىشان بىكەن كو ل نىشا ئىككىن ژ سەرساليا (۱۸) ئى زايىنى ھەزىدى هاتىيە

دەستنقيسا ملا عبادولا
كەلکورى (۱۰۷۵ مەش / ۱۶۶۵)

شەردەجىيا شىخولئىسلام عەلى هەكارى (من: ۱۰۹۳ مەش - ۱۲۱۳) دېرىشىن ل دەقەرا بەرىگارى / ئامىدىيەن هاتىيە فەشارقىن ، ل سالا (۱۲۱۳ مەش / ۱۷۹۸) ل مەدرەسى يى جەدىدە هاتىيە ئەقىسىن.

(جهدیده) درس گوتينه و پاشي ژيهر کو مهلا يهحيائين مزوورى ل سهدهمن خو ناقدارترين زانا و سهيداينه ئهوى بويه لهوا هاته ناقدرن ب مهدرسههيا مهلا يهحيائين مزوورى و ل مهدرسههيا مهولانا مهعرووف (ابن الطالع) ل گوندى درېنهندەقەره (سلیمانیي) کو ل ويئرى مەحمودە مهلا عمباس مهلا عمرە مهلا مەممەد مهلا خضر ديملانى ل سالا (۱۲۴۵-۱۸۲۹مش.) پەرتۈوکا (شرح تەھىيەل المنطق) ل دەف مهلا يهحيائى خواندبوو، ھەروهسا ل مهدرسههيا (ضىئين) ژى ل مۇوسل درس دايىنە كول ئهۋىرى ئىك ژ شاگىرىن ئهوى (ھەسەن كۆپى يۈونس كۆپى مهلا مەممەد خىلافتى) بويه ل سالا (۱۲۴۹-۱۸۳۳مش.) ھەروهسا ل سالىن دووماهىيىكى زىيىن خو هەتا مرنى ئانكۆ دنابەرما (۱۸۳۹-۱۸۳۵م) ماموستا بويه ل مهدرسههيا مزگەفتا غەوسىن گەيلانى (شىخ عەبدولقادىرى گەيلانى) و نازنەختاتۇون ل بەغدا.

د ماوهىيەن دەرسدانىن خۇدا گەلهك شاگىرددە و فەقهيان ل دەف مهلا يهحيائى خواندبوون و ببۇونە زانايىن بەركەفتى و ناقدار ژ ئەوان ژى: زانا و مىزۇونقىسىن بەغدا شىخ مەممەدئەمین كۆپى عەلى ئەلسۇھىدى (۱۷۸۵-۱۸۳۰م) زانا ئىبراھىم فەصىحە حەيدەرى خودانى پەرتۈوکا (عنوان المجد فى بيان احوال بغداد والبصرة و نجد)، شىخ صالح ئەلسراچى كۆپى شىخ جبرائىل ئاكىرىيى، مهلا حەسەن كۆپى مهلا حسىن چاربىوتى يىن زىيارى، مهلا ئەحمد ئەلصدىقى (مهلا ئەحمد بابك). مامىسى يى پەتكانى (۱۸۹۲-۱۸۱۱م) بابن زانا و ھۆزانشان و باشنىقىس مهلا نەجمەددىن بامەپنى (۱۸۵۸-۱۹۴۹م)

،، ھەزمارەك زانايىن بەركەفتى ل ئەڭىمەدرەسە دەرس گوتينه و ھەزمارەك فەقە و شاگىرددە ل بىر دەستىن ئەوان پىڭەھەشتىنە و چەندەك ژ ئەوان دەستنقىس ژى ل دويىش خۇدا ھەيلانە،،

يووسف بەنستانى يە رادەكى (ارىكانى) :

ئىك ژ زانايىن دەقەرە پەتكان بۇو ل نىشا دووپىن ژ سەدى (۱۸) ئى زايىنى و ل نىشا ئىكىن ژ سەدى (۱۹) ئى زايىنى، ئىك ژ شاگىردىن زانايىن مەزن (مهلا يهحيائى مزوورى ۱۷۲۲-۱۸۳۹م) ئى بۇو ل مهدرسههيا جەديد (۱۵)، دەستنچىسىك يا (علم الكلام) يا ژ نەقىسىنا (عەبدولغەنە ئەلتىباسى) و (مەممەد كۆپى عومەر كۆپى عەبدولجەلەل بەغدادى) ل سالا (۱۲۲۶-۱۸۱۱م) نەقىسى بۇو (۱۶).

مەلا يهحيائى مزوورى :

ئىك ژ مەزىنە زانايىن دەقەرە بەھەدىنەن بويه ل نىشا دووپىن ژ سەدى ھەزىئى و نىشا ئىكىن ژ سەدى نۆزدى، ناقدىن ئهوى (مهلا يهحيائى كۆپى مهلا خالد كۆپى حسین بالەتەيى) يە، ل نىشا ئىكىن ژ سەدىسالىا ھەزىدى دنابەرما سالىن (۱۷۴۰-۱۷۴۵م) ئى ل گوندى (بالەتە) ل دەقەرە مزوورى ژىريان ھاتبۇو سەر دونيایىن و خواندنا ئهوى يَا دەستپەيىكى ل دەف بابن خو (مهلا خالد) دەستپەيىكىيە.

ل دەف گەلهك زانايىن مەزن و ناقدارىن سەرەدەمەن خو خواندبوو كو فيئرى گەلهك زانستىن شەرعى ببۇو ژ ئەوان زانايىان ژى: زانا خواندىنگەها قوبەمان (مهلا مەممەددى بەھەدىنى . مرن ۱۷۸۷ ئى زايىنى)، شىخ صالح كۆپى صوبەتلەلاھى حەيدەرى، شىخ مەممەد كۆپى شىخ عەبدورەھمان كىزىرىيەن دىمەشقى ل دىمەشقىن ل دەف ئهوى خواندبوو كو ل سالا (۱۲۰۴-۱۲۰۶م) زئيجازە ژ دەستىن ئهوى و مرگەرتۇوو ل سالا (۱۷۹۱). ز ل مزگەفتا ئەقصال فەستىنەن ل دەف شىخ مەممەد بەدرەددىن كۆپى ئەحمد يىن ناقدار ب (بەدير ئەلقودسى) ئىيجازە ل فەرمۇودەيان (ھەدىسى) و مرگەرتۇوو (۱۷)، پشتى گەلهك دەقەران گەپىيات و باورنامە ژ دەستىن ناقدارتىن زانايىن سەرەدەمەن خو و مرگەرتى دېتى زانايىھەن ناقدارى دەقەرى ھەر ژ بەر تىر زانينا ئهوى زانايى ناقدارى بەغدا (شەھابەدەدين ئالووسى) مهلا يەحيائى ب (ئىمام شافعىيەن سەرەدەمەن خو) ناقدركىبوو، مهلا يەحيائى ل گەلهك دەقەر و مەدرەسەيىن ئايىنى دەرسىن زانستىن ئايىنى گۆتبۇو وەك: ل دەستپەيىكىن سەدىسالىيا نۆزدى (۱۸۰۸) ئى زايىنى مەدرەسەيىا ل سەھىيدەخان

مانباتا سهیید سلیمان هاتینه گوندی شوش و بوویه
نوینه‌رئ ته‌ریقه‌تا بریفکانی یا خلودتی ل ته‌کیا شوش
یا شیخ شمه‌ددین (ئیکنی) قوتی شوشی^(۱۹).

ههروهسا سهیید سلیمانی حوسه‌ینی یعنی شووشی
ئیل بووژ فهقه و شاگردین زانایی ماهنی مهلا یه حیایین
مزوری ل مدرسه‌یا چدیده ل سالا (۱۲۲۵ مش. ۱۸۰۹ از)
و ئیجازا زانستی ل سه‌ر دهستان مهلا یه حیایین مزوری
ودرگرتییه، سهیید سلیمان ب پارچه هۆزانه‌کئی به‌حسنی
فهقتابا خۆ و وەرگرتنا باوهنناما زانستی دكەت:

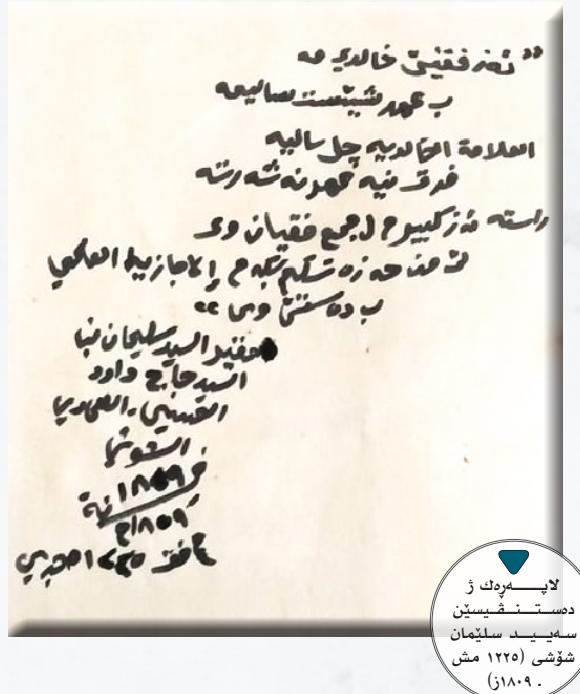
هز فـهـقـ يـيـيـ خـالـدـيـ مـهـ
بـ عـ وـمـ رـشـ يـيـ سـاـلـيـمـهـ
هـ لـامـهـ خـالـدـيـ چـلـ سـاـلـيـهـ
پـاسـتـهـ هـزـ کـ بـیـرمـ لـ جـهـمـیـعـ فـهـقـیـاـ وـیـ
لـنـ منـ حـذـهـ سـهـلـمـ بـکـمـ ئـیـجـازـهـیـاـ عـلـمـیـ بـ دـهـسـتـیـ وـیـ

چهندین زانا و هوزانقان و کهساييهتيين ناقدار ز
کور و نهقيين شهوي پهيدابوونه وهك: مهلا عهدوره حمان
مهلا يه حيا (کو دنافبهرا ۱۸۴۰-۱۸۳۰) ل ئامېدېيەن ھاتيوو
کوشتن ل سەرەدەستى ئىزدىيەكى خزمەتكارى ميرى
بەھدىنان (مەممەددەسىعىد پاشا)، مەممەدصالح
مهلا يه حيا، زانا و هوزانقان و ئىكەم مفتىيەن فەرمى
يىن ئاكرى (۱۸۵۴) ئ زايىنى، مەممەددەسىعىد (مەھرى)
ماز (۱۸۸۴-۱۷۹۵) كۈرىن مهلا عهدوره حمان مهلا يه حيا،
ھوزانقان و ئىكەم مامۇستايىن خواندنگەها فەرمى ل
ئاكرى عهدوره حمان (خاڭى) مەممەددەسىعىد، زانا
ھېيە توللاھىن كۈرىن مەممەددەسىعىد (۱۹۵۵-۱۸۸۰) و
نوينەرئ جقاتا نويھەرین عيراقى (۱۹۲۵-۱۹۴۷) و جقاتا
پىران (ئەعيان ۱۹۵۵-۱۹۴۷).

پشتی ڙييه کي دريڙ و خزمته کا مهمنا زانين
و زانستي زانيان زانينان مهلا یه حيائني مزووری ل رُؤڈا
دوروشه مبى (۲۲) ئ شه والا ئ ۱۲۵۴ مشه . (۷.۶) ئ ۱۸۳۹.۱ (۱۸)
ل به غدا چوو بوو بهر دلوقانييا خودئ (۱۸) و د ناف ته کيا
شيخ عبدولقادري گھيلاني دا هاتييه ٺهشارتن.

سید سلیمان شوشا:

نافٹي ئهوي سهيد سليمان کوپري سهيد
حاج داود کوپري سهيد عهدولناصر کوپري سهيد
قوتب جهالددین حوسهيني يئن شوشى) يه، ز
مالباتا سهيدتین گوندي شوشىي، ل سالا (١٧٤٩) ئ
ئاميدىين پايتەختا ميرگەها بەھدينان ژ دايىكبوویه،
ل دەستپېكى قورئانا پىرۇز ل دەف باپى خۆ سهيد
داودى خواندىيە و پاشى چۈویە دەھەرا بەروارى بالا و
ل گوندى ماين ل دەف مەلا عومەرى کوپري ئېراھىمەن
ماين خواندىيە، پاشى چۈویە مەدرەسە يا قوبەھان و ل
دەف مەلا محمۇددى بەھدىنى يئن ئاميدى خواندىيە و ل
دويش دەستنەيسەكى سهيد سليمانى كو دىاردكەت
نحن دعونا الى قرية شوش في سنة ١٨٠٤ على أمر محمد
سعيد باشا العباسي أمير مارة بھدينان وعلى طلب سعيد
الشيخ النورالدين بريفكانى قدس سره ئانكى ديار دبيبىت
كول سەر داخوازىيا ميرى ئاميدىين (مەممەد سەعید
پاشا) و زانى و هۆزانغانى ناقدار شىخ نورددىن بريفكانى

هەزى يە بىئىن چونكى پىر ژ گۈندەكى ئەف ناقە يېن هەى وەك : گۈندى بىيىن (ژ ەشىرىقتا سوورچى) ل نىزىك بىخەم (پرا قەندىل) سەر ب پارىزگەھا ھەولىرى، گۈندى بىيىن ل دەفەرا بارزان كو ئىك ژ گۈندىن ەشىرىدتا شىپۇرانى يە، گۈندى بىيىن ل دەفەرا بەرىيگارى (ئامىدىيىن)^(۲۲)، بەلىن وەسا دېبىنин كو ناقېرى خەلکىن گۈندى بىيىن يە ل دەفەرا بەرىيگارى، ناقېرى چەند دەستنقيسەك ل مەدرەسەي (جەديد) ل ئامىدىيىن ل دەف مەولانا مەلا عەبدۇللاھ ناقىسىنە كو ئەف دەستنقيسە ل كىتىخانەيَا موقتىن ئاكىرى ل دەف ئەندازىيا (بلند موقتى) هاتىنە پاراستن.

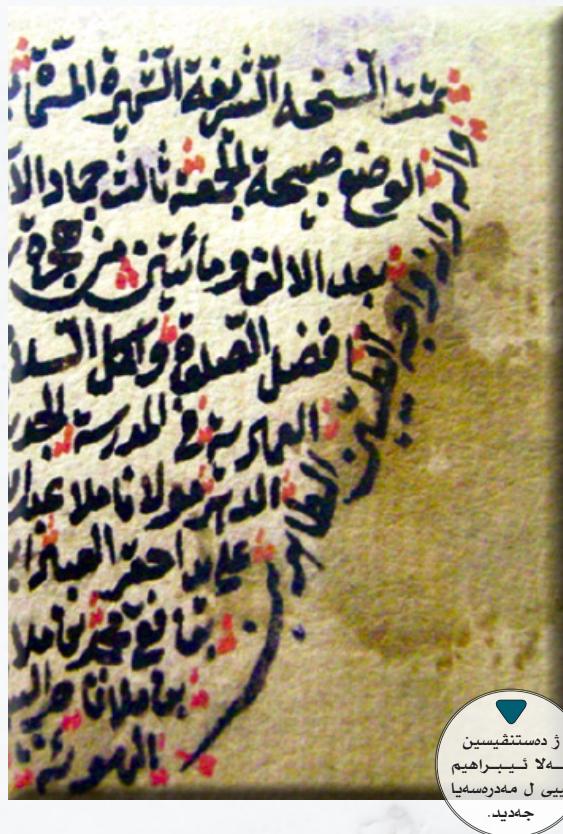
ھەروەسا سەبىيد سالىمان حوسەينى شۆشى ئىك بۇو ژ خەلەپەيىن شىيخ نورەدىننى برىفەكانى ل گۈندى شوش و تەكىيا شوش ھەروەك ئەھۋى دەستنقيسەكى خۇدا دايە دىاركىرن كو دېئىزىت : ل سالا ۱۸۲۰ ئەز بويىمە خەلەپەيىن سەبىيد شىيخ نورەدىننى برىفەكانى، پاشى ھەر ل گۈندى شوش دەمىنەت، ناقېرى ھەزمارەكە رەوداپانىن گەرنىگە يېن بەھەدىنەن يېن ل سەرەدمەن خۇ و يېن بەرى ھەنگى ژى ناقىسىنە، سەرمەرى تۆماركىرنا بۇون و مەننەن چەندىن زانا و كەمساپەتىيان و يېن مائبات و گۈندى خۇ، ل پۇزا ئىك شەمبى ۲۵ جەمادىلەتاخىر ۱۴۰ مش بەرامبەر ۱۳ شوباتا ۱۸۲۵ ل گۈندى شوش دەجىتە بەر دلۋاقانىا خودى و ل سەر وەسىتەتى وى ل گۈرستانى گۈندى برىفەكان دەفەرا مزوورىيان دەيتە ۋەشارتن.

تەها كۆرى سەبىيد مۇوسا گەلیرمانى :

ناقى ئەھۋى تەها كۆرى سەبىيد مۇوسا كۆرى شىيخ عوبەيدى گەلیرمانى يە ، ل سالا (۱۱۵۸/۱۷۴۵) دەستنقيسا (حدائق الدقائق) ل مەدرەسەي جەديد ل ئامىدىيىن نەسخ كىرىيە، ئەف دەستنقيسە ل (دار المخطوطات العراقية) ل ژىر ژمارە (۱۴۵۸/۱) ئى هاتىيە پاراستن^(۲۳).

مەلا ئىبراھىم بىيى :

ئىك ژ زانايىن سەدى ھەزدىيە، ناقى وى (ئىبراھىم كۆرى فەقى مەحەممەد كۆرى مەلا يۈوسف كۆرى مەلا ناصر بىيى) يە، ژ دەستنقيسەن ئەھۋى ل سالا (۱۲۱۰/۱۷۹۵) پەرتۈوكا (الكتاب المسمى بأمير ابو الفتح فى علم الاداب) ل ئاكىرى ناقىسىيە، ھەروەكى ل دووماھىيَا دەستنقيسەن هاتىيە : (تمت الكتاب المسمى بأمير ابو الفتح فى علم الاداب بعون الملك الوهاب على يد احوج الورى و احقر الطلاب ابراهيم بن فقى محمد بن ملا يوسف بن ناصر(البىي) الهوية يوم السابع من شهر الله المبارك جمادى الآخر (جمادى الآخر ۱۲۱۰/۱۷۹۵) في قصبة عقرة وقد مضى من الهجرة المصطفى سنة عشر بعد الالف و مايتين (۱۲۱۰) اللهم اغفر له و لوالديه ولجميع المسلمين اجمعين بحرمة سيد الاولين والآخرين أمين يا مجىب السائلين على اليقين)^(۲۴)

مەھمەد صالح :

ناقى ئەوي (مەممەد صالح كورى مەلا يەحيائىن مزوورى) يە ، ل سالا (١٢٥٩ / ١٨٤٣) ل جولەمیرگەن شەرحا ھەلبەستا مەلایىن جىزىرى (مۇغبەچىيا مەيپرۆش) يَا مەلا يەحيائىن مزوورى ب فارسى شرۆفەكىرى نەسخ كربوو، ل دەستپېكىن نىقا دووپىن ژ سەدى نۆزدى سەيدابىن مەدرەسەيە جەدىدە بۇو، هەروەكى ناف و مووهرا وى دنامەيەكە والىن ھەكارى (ئىسماعىل كامل پاشاى) دا ھاتى ئەمەوا ناقھاتى ل شەۋوالا (١٢٦٨ / ١٨٥٢) ئ زايىنى ژ بۇ بابلالى ھنارتى و ل دەڭەرە ئامىتىن رېزەيى ئاكنجىبۈيان (نفووس) و دانما ئىغانەيىن كۆمکرىن كول ئەملى دەمى قەزايىن ئامىتىن و چەلت و جولەمیرگەن و گەفر و ئەلاق و مەحمەددى و قوتورۇر و بىت الشباب (ئەلەكىن) سەر ب سەنجهقا ھەكارىقە بۇون، ئەف نامەيە بناقى زانا و شىيخ و قەشە و راھبىن فلەيان و سەرۋەكەشىرەت و مۇختار و ئەندامىن جىقاتىن قەزايىن ناقھاتى ئاراستەمى بابلالى كربوو، ئىك ژ ئەوان كەسىن پېكىدار سەيدابىن مەدرەسەيَا جەدىدە مەممەدصالح بۇو^(٢٤).

ئەسعەد موفتى :

ل نىقا دووپىن ژ سەدىسالىيا نۆزدى ئىك ژ سەيدابىن مەدرەسەيَا جەدىدە بۇو ، هەروەكى دىساننامەيَا نەزارتا مەعارىيفىن ياسالا (١٣١٧ / ١٨٩٩) دا ھاتى كو ئەسعەد موفتى سەيدابىن مەدرەسەيَا ناقېرىيە^(٢٥).

دىساننامەيَا نەزارتا مەعارىيفىن
ياسالا (١٣١٧ / ١٨٩٩) ئ زايىندا
ئامازە پىدىاي كو (سەيدخان بەگ)
ئاڭاڭەرئ ئەققى مەدرەسەيە.

مووهرا سەيدابىن
مەدرەسەيَا جەدىدە
(مەممەمدصالح) ل سەر
نامەيَا والىن ھەكارى
(ئىسماعىل كامل
پاشا) ١٨٥٢

پاراویز:

١٨. هیرش کەمال ریکانی، کەنجهینیا بەھدینان ژ دەستتىشىسىن زانا و میر و ھۇزانشان ل سەدى ١٥-٩ مىش / ١٥-٢٠، بىرۇزىمىن بەندەر- دەھۆك، (دەھۆك : ٢٠٢٠)، ل.

١٩. مەحمەممەد سەعید مەھرى، (المجمع)، (دەستتىشىس) ٨٥؛ زېرتۇوكخانەيە موقتىت ئاڭرى، ھېنىز (بىلدەفتىرى).

٢٠. ئەۋپۇز ئەپنەيە ڇ چەند دەستتىشىسىن سەيد سەيمان شۇشى ھاتىنە وەركىرنى، ل دەف ھېنىز (خەختاب كەمال يەھىبا شۇشى) ھاتىنە پاراستن.

٢١. مەحمەممەد عەلى قەرداغى، بۇۋازاندەھەدى مىنۋۇرى زانىانى كورد لەرىكەدى دەستخەتكانىانەمە، بىرگى دوومەم، (بەغدا : ١٩٩٩)، ل ٤٩.

٢٢. دەستتىشىس ڇ بەزقۇوكخانەيە موقتىت ئاڭرى يَا ئەندازىيار (بىلدەممەد شەشكەرى مفتى ئاڭرىمى).

٢٣. وەصفى حەسەن رەدىنى، كتاب الرؤساء پەرتۇوكەكە سريانى يەندەن ڇ بىرۇزكە دەقىمرا دەھىدىن تاكىو سالا (٨٤٠ ز) تۇمارىكىرىھ، كۇۋارا نىزىمن، ڈمارە، ٥، زېستانى، ل ١٠.

٢٤. ياشار كاپىلان - نزار ئەپپوب ڪولى ، ئاستەنگىن كارىكىيەغا عوسمانى ل كوردىستان بشتى كەفتىن مىركەھەين كوردى، كۇۋارا رۇوکەھ، ڈمارە، ٧، ھافىتا، ٢٠١٩، ل ٢٨-٢٩.

٢٥. سانىنامە نظارات معارف عمومىيە، دار الخلافة العلية، مطبعە عامرە، (١٣١٧ھ)، ص ١٤٠٩.

٢٦. Ahmet GUNDUZ. OSMANLı IDARE-SINDE MUSUL (1523_1639). (ELAZIC: 1998). S:350.

٢٧. كاوه فريق احمد شاولى ئامىدى ، إمارة بادينان ١٧٠٠-١٨٤٢، مؤسسة موكربانى للطباعة والتشر، (أربيل : ٢٠٠٠)، ص ٢١٧ و ٢٢١؛ عmad عبد السلام رؤوف، مراكز ثقافية مغمورة في كردستان، ط١، (أربيل : ٢٠٠٨)، ص ٤٢-٤١.

٢٨. مسعود مصطفى الكاتنى، المساجد والمدارس والعلماء والمخطوطات في إمارة بادينان ، ص ٤٧٣.

٢٩. ئەش شەھەرمەدى ڇلائىن تەقىددىن مەممەد شەرانى (شىزىنى/ شىئەنەيى) بىن دېرىشى قەھاتىيە نەسخ كەنر، هەرەكى ل دووماهيا دەستتىشىسى ھاتىيە نەشىسىن :

٣٠. رقمية أذل الكتاب وأحوجه إلى عشو المالك الشواب تقى الدين محمد الشرايني وطنًا والداريشي أصلًا.... بۇزىدەپتەنېرە: عبدالرەقىب يوسف، شەھەرا شىنج الاسلامى ھەكارى، كۇۋارا دەھۆك، ھەزەر (٢٦)، نيسان ٢٠٠٥، ل ٣٦-٣٩.

٣١. ياسين خيرالدين الخطيب العمري (١١٥٧-١١٢٥ھ/١٧٤٤-١٧١٦)، الدر المكنون في المأثر الماضية من القرون... الدر المكتون في تاريخ القرون (تاريخ ياسين افندى العمري)، (مخطوطه)، ٤٠٣: ١٢٢٦-١٢١١هـ، الورقة ٩٢، مطبعة وزارة الثقافة ط١، (ھولىر : ١٩٩٨)، ص ٩٢.

٣٢. عباس العزاوى (المحامى)، العمادية في مختلف العصور، حققه: حمدى عبدالمجيد السلفى - عبد الكريم فندي، مطبعة وزارة الثقافة ط١، (ھولىر : ١٩٩٨)، ص ٩٢.

٣٣. سيدخان بيك بمعاونت سليمان بيك حاكم سهران (سوران) در اواسط شهر ذي الحجة سنة ثلث و تسعمائة و تسعمائة داخل عمادى شده بأمر حکومت قائم نمود. بنىرە: شرف خان البىلىسى (الأمير)، شرف نامە، ولايەتىرىپەزىز زەنۇف (Zenuf)، شەرىپۇغىز، دردار الطباع اكاديمىيەيەمەتراطورية، ج. ١، ١٢٦٧ھ/١٨٦٠م، ص ١١٤.

٣٤. شەرەفناھەيا شەرەفخانى بىلىسى تەرجمە ما مەلا مەھمۇودى بازىدى، توپانىن: سەعید دېرىشى، دەزگەھە سېپىزىز چاپ و بىلەقىرىن - دەھۆك، (دەھۆك : ٢٠٠٧)، ل ١٧٥.

٣٥. فەرمانات باۋالىيى بەغداد (١٧ رەجب) ٩٩٢ مىش / ٢٥ تېرىمەھا (١٥٨٤) كو زاخۇ سەنچەق بۇويە ل زېر حۆكمى میر سەيدخان بەك. بنىرە: نزار أيوب گولى، إمارة هكارى في العهد العثماني ١٥١٤-١٨٤٩، (دەھۆك : ٢٠١٧)، ص ١٩٧ (ھاشمى : ١).